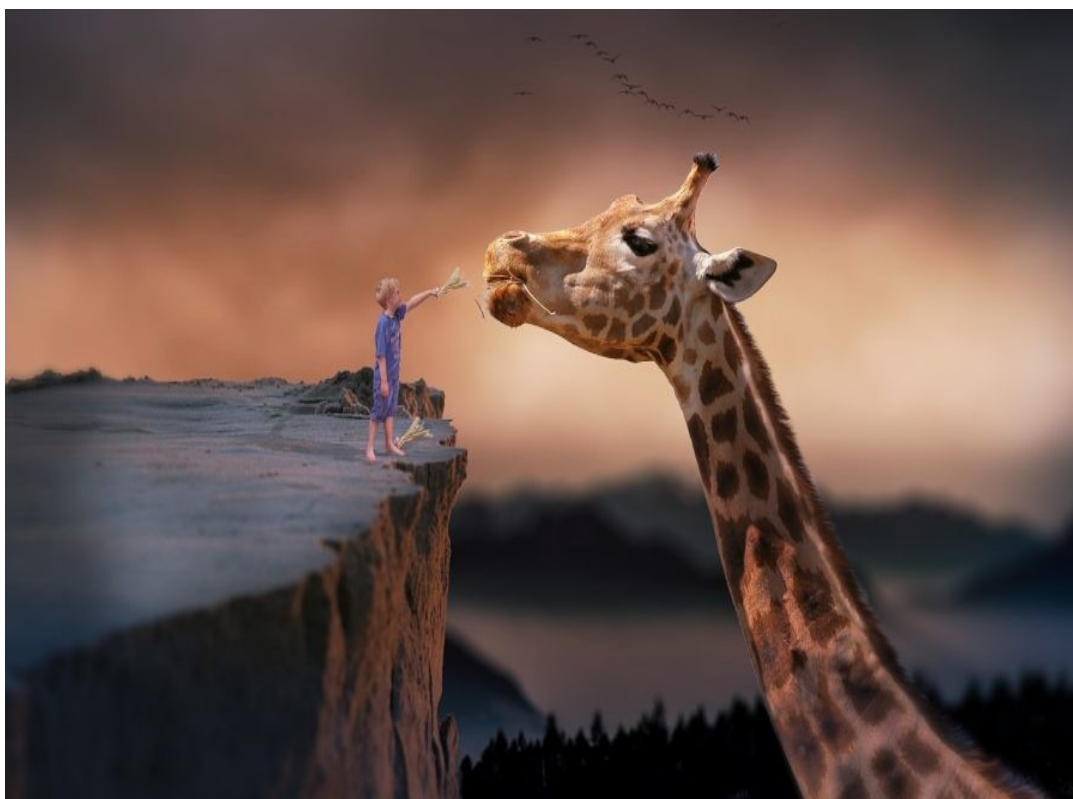

VODIČ ZA NASTAVNIKE

za rad s učenicima

Koraci ka dobroj primjeni elektroničkih
uređaja i nenasilnoj komunikaciji u
online okruženju

SADRŽAJ

VODIČ ZA NASTAVNIKE.....	3
OSNOVA I UVOD.....	4
Definiranje pojma nasilja na internetu.....	4
O istraživanju.....	4
Digitalno nasilje može se iskazivati na različite načine:.....	5
Aktivnosti programa:.....	6
Ishodi programa za učenike i roditelje:.....	6
Prva radionica: Društvene mreže – mogućnosti i rizici.....	8
Druga radionica: Mjere zaštite na društvenim mrežama.....	10
Treća radionica: Vrste nasilja na internetu.....	14
Četvrta radionica: Reagiranje u slučajevima digitalnog nasilja.....	17
LITERATURA.....	20

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice u suradnji s Pedagoškim zavodom Vojvodine – Projekt „Sigurnost na internetu – prevencija i edukacija“

Autor: Tatjana Surdučki, pedagoginja

VODIČ ZA NASTAVNIKE

Vodič je namijenjen nastavnicima u njihovom radu s učenicima drugog ciklusa osnovne škole. Imajući u vidu razvojne karakteristike djece navedene dobi, uloga nastavnika u radu s djecom podrazumijeva više usmjeravanja i vođenja tijekom aktivnosti.

Planirano je da se sadržaj prikazan u ovom vodiču realizira tijekom četiri nastavna sata koji se mogu rasporediti shodno mogućnostima i sukladno školskom programu i godišnjem planu rada. On se može ostvariti na satima predmetne nastave ili razredne zajednice.

OSNOVA I UVOD

Definiranje pojma nasilja na internetu

Pod pojmom nasilje na internetu (digitalno nasilje), u istraživanju ovog projekta koje je provedeno, podrazumijeva se ponašanje pojedinca ili skupine prilikom korištenja elektroničkih uređaja (mobilnog telefona, računala, kamere, platforme za igru i slično), koje se ponavlja i koje ima za cilj nekoga uplašiti, naljutiti, uvrijediti ili osramotiti. U nastavku akcijskog plana i preventivnog odgojno-obrazovnog programa „Koraci ka dobroj primjeni elektroničkih uređaja i nenasilnoj komunikaciji u *online* okruženju“ koristit će se isti pojam.

Edukativni materijal za učenike i roditelje kreiran je tako da se upoznaju s pojmom i vrstama nasilja na internetu, da ih predstavi na takav način da će djeca, mladi i roditelji nakon realiziranih radionica moći prepoznati nasilje na internetu.

Digitalno nasilje i zlostavljanje je zlouporaba informacijskih tehnologija koja može imati za posljedicu povredu druge ličnosti i ugrožavanje dostojanstva i ostvaruje se slanjem poruka elektroničkom poštom, SMS-om, MMS-om, putem mrežne stranice, razgovorom preko interneta, uključivanjem u forume, društvene mreže i sl. (<https://cuvamte.gov.rs/šta-je-nasilje/digitalnonasilje/>).

O istraživanju

Cilj istraživanja je bio ispitivanje roditelja i učenika osnovnih škola s teritorija AP Vojvodine u vezi s njihovim iskustvima sa nasiljem na internetu i njihovim stavovima o toj vrsti nasilja, kao i o mogućnostima zaštite od nasilja na internetu.

Rezultati obavljenog istraživanja pokazuju da oko dvije trećine anketiranih učenika (76,7 %) i značajno veći postotak roditelja (86,6 %) iskazuju nesigurnost u procjeni u vezi s doživljavanjem nasilja na internetu.

Kada su u pitanju pojedini oblici nasilja na internetu, iskustva učenika pokazuju da se najčešće javljaju u petom razredu, dok se prema iskustvu roditelja najčešće događaju njihovoj djeci/djetetu u sedmom razredu.

Sukladno ovim rezultatima opredijelili smo se da osmislimo edukativni materijal koji odgovara dobi i zanimanjima učenika, a da može razviti svijest o tome što je nasilje na internetu i kako da ga razlikujemo od zabave i šale.

Prema platformi „Čuvam te“ najrasprostranjeniji oblici nasilja na internetu su prijetnje, uznemiravanje, ucjenjivanje, zlouporaba tuđih osobnih podataka i/ili fotografija, *cyberbullying*, pravljenje i korištenje lažnih profila, seksualno zlostavljanje putem interneta, dječja pornografija, govor mržnje, različite prevare putem interneta, itd.

Digitalno nasilje može se iskazivati na različite načine:

- postavljanje uznemirujućih, uvredljivih ili prijetećih poruka, slika ili videosnimaka na tuđe profile, SMS-om, instant porukama, elektroničkom poštom, ostavljanje u internetskoj pričaonici;
- snimanje i distribucija slika, poruka i materijala seksualnog sadržaja;
- uznemiravanje telefonskim pozivima;
- lažno predstavljanje, korištenje tuđeg identiteta;
- nedozvoljeno priopćavanje tuđih privatnih informacija, lažnih optužbi ili glasina o drugoj osobi na profilima društvenih mreža, internetskim dnevnicima itd.;
- promjena ili krađa lozinki;
- slanje virusa;
- ismijavanje u internetskim pričaonicama i na internetskim forumima, neprikladno komentiranje tuđih slika, poruka na profilima, internetskim dnevnicima;
- ignoriranje, isključivanje, poticanje mržnje.

Digitalno nasilje je najrasprostranjenije među mlađim naraštajima, ali događa se i da odrasle osobe vrše nasilje nad djecom – maltretiraju ih ili proganjaju uz pomoć interneta. Odrasle osobe (seksualni predatori ili nasilnici) se mogu lažno predstavljati na internetu i tako ući u komunikaciju s djecom i mladima, a sve u cilju da ih seksualno zlorabe. U tom slučaju govorimo o seksualnom nasilju ili seksualnoj zlorabi putem interneta – „*grooming*“ i „*sexting*“ – slanje i dijeljenje sadržaja s eksplicitnim seksualnim sadržajem na društvenim mrežama ili internetu.

Ovom prilikom želimo se podsjetiti osnovnih zadataka škole: materijalni, funkcionalni i odgojni zadatak.

- materijalni zadatak se odnosi na usvajanje znanja, ovladavanje potrebnim vještinama i navikama radi uspješne primjene znanja u praksi,
- funkcionalni zadatak se odnosi na razvitak temeljnih psihofizičkih sposobnosti na kojima se temelji daljnji napredak pojedinca,
- dok se odgojni zadatak odnosi na izgrađivanje i oblikovanje čovjeka kao ljudskog bića, njegovog pogleda na život i svijet, osjetilnog i voljnog života, svih pozitivnih osobina ličnosti i karaktera.

Izdvajamo ulogu i značaj odgojne funkcije škole, jer upravo ova funkcija čini temelj socijalizacije pojedinca u društvenoj zajednici. Ona omogućava oblikovanje pojedinca i usvajanje vrijednosnog sustava određenog društvenog uređenja, a na temelju kojeg dalje pojedinac nesmetano funkcionira.

Preventivni odgojno-obrazovni program „Koraci ka dobroj primjeni elektroničkih uređaja i nenasilnoj komunikaciji u *online* okruženju“ ima za cilj uspostavu preventivnih aktivnosti škole.

Aktivnosti programa:

- Informiranje zaposlenika u školama Vojvodine o rezultatima istraživanja na internetu – digitalno nasilje
- Uspostava skupa aktivnosti ravnatelja škola u radu s roditeljima, nastavnicima i učenicima koje će se redovito odvijati tijekom školske godine
- Uspostava skupa aktivnosti pedagoško-psiholoških službi u radu s roditeljima, nastavnicima i učenicima koje će se redovito odvijati tijekom školske godine
- Uspostava skupa aktivnosti razrednika i nastavnika u radu s roditeljima i učenicima koje će se redovito odvijati tijekom školske godine
- Uspostava skupa učeničkih aktivnosti prevencije digitalnog nasilja koje će se redovito odvijati tijekom školske godine

Ishodi programa za učenike i roditelje:

- Spoznat će što je to vršnjačko nasilje
- Spoznat će koje su vrste vršnjačkog nasilja
- Razumjet će uloge unutar vršnjačkog sustava u kojem se događa nasilje
- Naučit će strategije za prevenciju vršnjačkog nasilja
- Spoznat će korisne aspekte primjene digitalnih uređaja
- Spoznat će što je to nasilje na internetu i koji su njegovi oblici
- Spoznat će što djeca mogu uraditi ako dožive vršnjačko nasilje
- Na koji način djeca mogu izbjeći vršnjačko nasilje
- Na koji način se ponašati ako se nasilje dogodilo ili se upravo događa
- Kako uključiti odrasle
- Kako biti prijatelj osobi koja trpi vršnjačko nasilje
- Kako pomoći i odgovoriti na nasilje na internetu kao roditelj
- Kako djelovati protiv nasilja na internetu
- Razlika između vršnjačkog nasilja i konflikta
- Kako prepoznati osjećanja svog djeteta (svoja osjećanja)
- Kako pomoći djetetu kada ima vršnjački konflikt
- Kako komunicirati o tome što je djetetu potrebno u teškim situacijama

- Kako održati otvorenu komunikaciju s djetetom
- Regulacija emocija kod djece
- Uloga roditelja u emocionalnoj regulaciji djece
- Kako naučiti dijete da se smiri
- Strategije regulacije emocija koje mogu zajedno vježbati djeca i roditelji
- Djeca koja vrše nasilje na internetu i djeca koja trpe nasilje na internetu – razlike
- Razumjeti zašto se djeca ne povjeravaju u vezi nasilja na internetu
- Kako djelovati protiv nasilja na internetu
- Spoznat će gdje mogu prijaviti i kome se obratiti kad dođe do nasilja
- Roditelji će spoznati kako najbolje zastupati svoje dijete
- Koraci za umrežavanje i suradnju roditelja i škole

Prva radionica: Društvene mreže – mogućnosti i rizici

Ciljevi radionice:

Razumijevanje pojma društvene mreže.

Upoznavanje s dobrim stranama i rizicima korištenja društvenih mreža. Razumijevanje pravila sigurnog korištenja društvenih mreža.

Materijal za rad: veliki papiri, papiri A4 formata

Trajanje: 45 minuta (jedan školski sat)

Realizatori: Razrednik

Aktivnost 1:

Zajedničko definiranje pojma društvenih mreža (10 minuta)

Voditelj/ica pita sudionike/ce što su društvene mreže. Sve odgovore zapisuje na velikom papiru.

Asocijacije sudionika/ca o društvenim mrežama koriste se kako bi se definiralo što su društvene mreže, uz oslanjanje na ranije pripremljenu definiciju (definiciju prilagoditi skupini učenika s kojom se radionica realizira).

Definicija se može napisati na jednom *slideu* u prezentaciji ili velikom papiru i prikazati sudionicima/ama, ali tek nakon iznošenja asocijacija o društvenim mrežama.

Prijedlog definicije društvenih mreža: servis, platforma ili mrežna stranica na internetu koji omogućavaju korisnicima/ama da se umrežavaju s osobama koje dijele ista ili slična zanimanja, aktivnosti, podrijetlo ili veze u stvarnom životu.

Aktivnost 2:

Upoznavanje s najpopularnijim društvenim mrežama (10 minuta)

Voditelj/ica pita sudionike/ce za koje su sve društvene mreže čuli, a koje koriste. Sudionici/ce nabrajaju te mreže, voditelj/ica zapisuje nazive društvenih mreža.

Sudionici/ce mogu spomenuti i neke zanimljivosti u vezi s pojedinim društvenim mrežama ili pitati sudionike/ce da navedu neku zanimljivost o njima.

Aktivnost 3:

Definiranje prednosti i rizika korištenja društvenih mreža (15 minuta)

Voditelj/ica najprije dijeli sudionike/ce radionice u skupine (4–6 osoba), a zatim svakoj skupini daje zadatak da unutar malih skupina kritički razmatraju značajke za svaku od društvenih mreža, izdvajaju i zapisuju prednosti koje iz nje proizlaze, kao i potencijalne rizike. Kada završe rad na razini malih skupina, predstavnici/e skupina izlažu ono što je napisano za svaku značajku, a voditelj/ica to zapisuje na velikom papiru. Jedna skupina iznosi prednosti, ostale skupine dodaju ono što nije rečeno.

Razvija se rasprava u plenumu. Ukoliko sudionici/ce nisu sve naveli/e, voditelj/ica dopunjuje njihova izlaganja.

Na kraju ove aktivnosti, sumiraju se ključne prednosti i potencijalni rizici za svaku od navedenih značajki društvenih mreža.

Aktivnost 4:

Razgovor o načinima korištenja društvenih mreža (10 minuta)

Voditelj/ica pita sudionike/ce koje društvene mreže najčešće koriste i što obično rade na društvenim mrežama.

Potiče uključivanje što većeg broja sudionika/ca.

Dodatak za voditelja/icu radionice:

Lista društvenih mreža: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_social_networking_websites

Rizici korištenja društvenih mreža: <http://kliknibezbedno.rs/sr/rizici-koriscenja-drustvenih-mreza.1.229.html>

Druga radionica: Mjere zaštite na društvenim mrežama

Ciljevi radionice:

Razumijevanje mjera predostrožnosti na društvenim mrežama.

Upoznavanje s načinima primjene mjera tehničke zaštite na društvenim mrežama.

Materijal za rad: prezentacija o oblicima digitalnog i seksualnog nasilja, računala (ili mobilni telefoni) s pristupom internetu, papirići – naljepnice

Trajanje: 45 minuta (jedan školski sat)

Realizatori: Razrednik i nastavnik/ca informatike (može je realizirati i samostalno)

Aktivnost 1:

Razgovor o načinima korištenja društvenih mreža (10 minuta)

Voditelj/ica pita sudionike/ce koje društvene mreže najčešće koriste i što obično rade na društvenim mrežama. Potiče uključivanje što većeg broja sudionika/ca.

Aktivnost 2:

Skupni rad na mjerama predostrožnosti (20 minuta)

Voditelj/ica najprije dijeli sudionike/ce radionice u skupine (4–6 osoba), a zatim svakoj skupini daje zadatak. Svaki član skupine dobiva zadatak da na papirićima zapiše negativna iskustva koja su oni/e ili njihovi/e prijatelji/ce, poznanici/e doživjeli/e na društvenim mrežama. Pravilo je: jedan papirić – jedan dojam. Svi papirići se prikupljaju i odlažu u jednu kutiju.

U drugom koraku, skupine se bave mjerama predostrožnosti: navode ih za svako negativno iskustvo (napisano na papiriću).

Razgovaraju o tome na razini cijele skupine.

Aktivnost 3:

Mjere tehničke zaštite (15 minuta)

U ovom koraku, naglasak je na mjerama tehničke zaštite – u okviru ove aktivnosti sudionici/ce će naučiti da mogu blokirati neželjene kontakte, ograničiti pristup svom profilu, prijaviti neprikladan sadržaj, reagirati u situacijama uznemiravanja putem ove mreže, kao i kako primijeniti druge postupke specifične za društvene mreže kojima se bave.

Uz sve važnije korake voditelj/ica može prikazati odgovarajuće fotografije u okviru prezentacije, koje će sudionicima/ama olakšati i ubrzati rad. Ako se radionica realizira s učenicama/ima, onda se i oni/e mogu uključiti, neke aktivnosti mogu realizirati umjesto voditelja/ice, mogu se koristiti i mobilni telefoni umjesto računala. Voditelj/ica naglašava da je neophodno koristiti sve dostupne tehničke mjere zaštite kako bi korištenje društvenih mreža bilo sigurno.

Dodatak za voditelja/icu radionice:

Primjeri rizika i mjera zaštite odnosno predostrožnosti:

Rizici

- Laka dostupnost profila, tj. „otvoreni“ profili čiji sadržaj mogu vidjeti svi, bez obzira na to jesu li *online* prijatelji/ce s vlasnikom/com profila.
- „Gomilanje“ prijatelja/ica, kako onih koje poznajemo, tako i onih koje ne poznajemo.
- Prekomjerno dijeljenje informacija koje mogu dovesti u opasnost vlasnika/cu profila (praćenje, ucjenjivanje itd.).
- Neprimjereni komentari, videosnimke, fotografije koje druge osobe ostavljaju na našim profilima ili nam šalju preko poruka na društvenim mrežama.
- Krađa identiteta ostavljanjem povjerljivih osobnih podataka na internetu/društvenim mrežama.
- Zloupotreba informacija/fotografija u cilju ucjene, uznemiravanja, omalovažavanja, zastrašivanja u virtualnom svijetu, od strane pojedinca/ke ili skupine.
- Pedofilija/lažno predstavljanje.

Tehničke mjere zaštite

- Kvalitetna zaporka značajno utječe na sigurnost na internetu; izbjegavajte jednostavne zaporkke (npr. kombinacija imena i prezimena ili datuma rođenja i sl.).
- Koristite sigurnosno pitanje za slučaj da zaboravite svoju zaporku. Jednom kreirano sigurnosno pitanje ne može se više mijenjati.
- Prilikom prijavljivanja na društvenu mrežu, podesite vašu elektroničku poštu tako da bude vidljiva samo vama, jer je dovoljno da netko vidi vašu poštu kako bi se mogao prijaviti na vaš profil bez vašeg znanja (ukoliko označi opciju da je zaboravio zaporku koju naknadno sam kreira).
- Blokirajte osobe koje vas uznemiravaju ili vam šalju neželjen sadržaj (npr. na Facebooku su to sljedeće opcije: *Manage blocking/Block users/Block messages*). Istu opciju imate i za mrežne stranice, aplikacije, pozive za događaje itd.
- Kako biste ograničili/e tko može postavljati slike, poveznice, filmove i sl. na vaš profil koristite opciju *Timeline and Tagging settings*, uključite opciju *Review posts friends tag you in before they appear on your timeline*.
- Kako biste odredili/e tko sve može vidjeti vaš profil i sve što stavljate na mrežu, koristite opciju *Timeline and Tagging settings* i odaberite opciju tako da samo prijatelji/ce to mogu vidjeti.
- Kako biste imali/e kontrolu nad tim je li neka osoba, bez vašeg znanja, ulazila na vaš profil, idite na *Security settings* i uključite opciju *Get notifications*.
- Provjerite jeste li na nekom od uređaja ostali/e prijavljeni/e koristeći opciju *Security settings/ Where you are logged in?*

Mjere predostrožnosti

- Naša sigurnost na internetu ovisi i od naših prijatelja/ica, stoga je značajno da ih biramo pažljivo. Kao što u stvarnom svijetu ne bismo s bilo kim bili/e prijatelji/ce, tako ni u *online* svijetu nema potrebe da svima dozvolimo pristup našim profilima/informacijama.
- Pažljivo birajte materijal koji postavljate na svoj profil, jer jednom objavljen sadržaj teško se uklanja s interneta, a i ukoliko se ukloni s interneta može ostati u posjedu drugih.
- Ne otkrivajte svoju zaporku, čak ni svojim najboljim prijateljima/cama ili partnerima/icama.
- Ne otkrivajte informacije o sebi (adresu, broj telefona...) nepoznatim osobama.
- Nikada ne možemo biti sigurni/e tko je s druge strane mreže i s kim razgovaramo. Zato ne prihvaćajte pozive za susret s osobama koje ste upoznali/e preko interneta. Neki ljudi to umiju zlouporabiti.

Treća radionica: Vrste nasilja na internetu

Ciljevi radionice:

Proširivanje znanja učenika o vrstama nasilja.

Razumijevanje značajki digitalnog nasilja (uključujući i seksualno).

Upućivanje učenika u korištenje interneta u svrhu rasprave na temu *Nasilje*.

Materijal za rad: prezentacija o oblicima digitalnog i seksualnog nasilja, film

Trajanje: 45 minuta (jedan školski sat)

Realizatori: Razrednik i nastavnik/ca informatike (može je realizirati i samostalno)

Aktivnost 1:

Gledanje filma „Poruka“ (10 minuta)

Aktivnost 2:

Analiza filma „Poruka“ (10 minuta)

Aktivnost 3:

Izlaganje voditelja/ice o oblicima digitalnog nasilja (20 minuta)

Nastavljajući ono što je rađeno u okviru prethodne radionice u vezi s rizicima na internetu, voditelj/ica kratko izlaže o oblicima digitalnog i seksualnog nasilja (poželjno je da unaprijed pripremi prezentaciju), pri čemu može navesti i neke najznačajnije rezultate istraživanja.

Definicija nasilja koja kaže da je to korištenje sile ili moći, prijeteće ili stvarne, protiv samog sebe, druge osobe, skupine ili druge zajednice koje rezultira psihičkim ili tjelesnim bolom, ozljedom, smrću, slabijim razvojem ili siromaštvom. Ključna pitanja tog procesa su kako nastaje nasilje, što ga potiče, u kojim sve oblicima se pojavljuje, kako se može na vrijeme spriječiti, kako reagirati kada se dogodi.

Savjeti za vođenje razgovora s učenicima/cama:

- Nasilje je kada netko ugrožava tvoje zdravlje i tvoj razvoj, kada netko radi nešto što ti ne odgovara i što ti nanosi bol.
- Nasilje je kada te neko tuče i maltretira, kada te neko naziva pogrdnim imenima, kada neko povređuje tvoja osjećanja.
- Nasilje je i kada oni koji trebaju brinuti o tebi to ne rade u mjeri u kojoj je to potrebno, ne vode te kod liječnika, ne daju ti bilo gdje da ideš pa se osjećaš usamljeno, ignoriraju tvoju potrebu za razgovorom, kada traže od tebe da čuvate neku tajnu, a vi se zbog toga osjećate tužno, uplašeno, zabrinuto.
- Nasilje je i kada te neko ogovara, laže o tebi, vrijeđa, ucjenjuje.
- Nasilje se može dogoditi svakom djetetu.
- Do nasilja može doći u školi, u obitelji, na ulici i na svakom drugom mjestu.

U radu s učenicima treba insistirati na glavnoj poruci *Škole bez nasilja*:

Tolerancija na nasilje je = 0. To znači da nasilje ne treba postojati.

Za nasilje nema opravdanja – uvijek je neprihvatljivo.

Nasilje narušava tvoje zdravlje.

Nasilje te čini tužnim, povrijeđenim, uplašenim.

Kada ti se događa nasilje, ti se osjećaš krivim/om.

I ne samo to. Na taj način možeš pomisliti da je to jedan od načina da rješavaš probleme. Tako postoji mogućnost da i ti jednog dana nekoga povrijediš onako kako se to sada tebi ne dopada. Treba da zapamtiš da ne činiš drugima ono što povređuje i tebe!

Nasilje je grozno, najgore je kada se o tome šuti!

Ako trpiš nasilje imaš pravo zaštititi se.

Imaš pravo zaštititi se i kada vršiš nasilje, ako si uvidio da to nije način da rješavaš svoje probleme i odnose s drugima.

Seksualno nasilje

Seksualno nasilje je svaki vid zadovoljavanja seksualnih potreba i nagona primjenom tjelesne, psihičke i druge sile ili nadmoći. Iako se misli da se to uvijek nekom drugom događa, istraživanja pokazuju da u dobi od 10. do 18. godine, u svakom školskom razrednom odjelu u Srbiji postoje četiri učenika koja su preživjela određeni vid seksualnog nasilja i još četvero koji poznaju nekoga kome se to dogodilo.

Seksualno nasilje se prepoznaje u sljedećem ponašanju: verbalni kontakt sa seksualnim sadržajem, gestovni kontakt sa seksualnim sadržajem i tjelesni kontakt sa seksualnim sadržajem.

Nasilnik šalje seksualne poruke, u komunikaciji koristi lascivne riječi, priče i ponude, naglašeno pokazuje seksualne simbole, dodiruje žrtvu protiv njezine volje, pokušava ili ostvaruje spolni odnos i, kao najteži oblik, siluje žrtvu.

Digitalno nasilje

Digitalno (internetsko) nasilje je korištenje digitalnih tehnologija da bi se nekoga povrijedilo.

U školskoj dobi to je najčešće vršnjačko nasilje na internetu – *cyberbullying*, koje može uključivati uvredljive ili prijeteće poruke, neprikladno, uvredljivo komentiranje nećijih fotografija ili videosnimaka, „hejtanje“ (poziv na ignoriranje nekoga, „hejterske“ grupe ili stranice, „svi mi koji mrzimo Peru Perića“...).

Digitalno nasilje povređuje i to je značajka koja mu je zajednička s nasiljem u stvarnom životu, ali postoje i značajke po kojima se ove dvije vrste nasilja međusobno razlikuju.

Digitalno nasilje obično ima veću publiku, nad njim često kontrolu izgubi i sam nasilnik, invazivno je (ulazi u sfere života žrtve koje bi joj inače bile „sigurno mjesto“), daje privid anonimnosti što, uz nemogućnost da izravno vidimo reakciju druge strane, često vodi većoj brutalnosti. Iz navedenog vidimo da nema razloga da digitalno nasilje smatramo manjim zlom od nasilja u stvarnom životu.

OPIS ISKUSTVA

- Netko je pisao i objavljivao tajne ili neistine o meni
- Netko je stavljao moje slike ili filmove i popratio ih neugodnim komentarima
- Netko se predstavljao kao ja i govorio/pisao u moje ime
- Netko je insistirao na susretu uživo, koji nisam želio/željela
- Primio uznemiravajuću poruku putem mobilnog telefona
- Primio poruku pornografskog i seksualnog sadržaja, a da to nije želio
- Snimao vršnjake u tučama i drugom nasilnom ponašanju

Aktivnost 4:

Sumiranje (5 minuta)

Voditelj/ica ističe da uvijek imamo na umu da je virtualni svijet podjednako rizičan kao i stvarni svijet, da virtualni svijet dulje pamti tragove koje ostavljamo.

Četvrta radionica: Reagirane u slučajevima digitalnog nasilja

Ciljevi radionice:

Razumijevanje mjera predostrožnosti na društvenim mrežama.

Upoznavanje s načinima primjene mjera tehničke zaštite na društvenim mrežama.

Materijal za rad: prezentacija, opis situacije i pitanja (za svaku skupinu po jedan primjerak)

Trajanje: 45 minuta (jedan školski sat)

Realizatori: Razrednik

Aktivnost 1:

Upoznavanje sa zakonskim okvirom za procjenu razine nasilja i reagiranje (10 minuta)

Voditelj/ica upoznaje sudionike/ce sa značajkama svih oblika (digitalnog i seksualnog) nasilja, razinama nasilja i propisanim načinima reagiranja.

Aktivnost 2:

Odgovaranje na pitanja u okviru malih skupina (20 minuta)

Voditelj/ica dijeli sudionike/ce u skupine (4, 5 ili 6 osoba), ovisno od ukupnog broja prisutnih. Za svaku skupinu potrebno je pripremiti primjerak opisa situacije.

Napomena za voditelja/icu: Umjesto tri točke sudionici/ce neka dodaju tekst koji je po njima najprimjereniji kontekstu.

Prilog: Opis situacije

SITUACIJA

U 8. razredu jedne osnovne škole, skupina učenika i učenica naljutila se na svoju prijateljicu iz razreda jer... Govorili su joj da je... Tijekom večeri i noći uznemiravali su je i stizali su joj SMS-ovi u kojima su se, osim ostalih uvredljivih poruka, nalazile i psovke. Djevojčicu je to povrijedilo, ali nije htjela reagirati smatrajući da je najbolje da šuti i da će se situacija smiriti. Sutradan se na *Facebooku* pojavila jedna njezina fotografija s ljetovanja, i pisalo je „...“. Nekoliko njezinih bliskih prijateljica iz razreda reagiralo je i napisalo pozitivno „...“, ali je većina to podržala i pozivala druge da je „hejtaju“. Uskoro je bilo mnogo negativnih komentara i to je trajalo više od tjedan dana. Djevojčica se uznemirila, nije mogla vjerovati i prihvatiti da su se uključili drugi učenici i učenice iz njezinog razreda, s kojima je išla u isti razred toliko godina i dobro se slagala sa svima, ali nadala se da će se cijela gužva sama završiti ako ne reagira. Nije ništa govorila ni roditeljima ni bilo kome iz škole. Roditelji su primijetili da je plačljiva, osjetljiva, burno reagira, provodi vrijeme sama, ali su mislili da je to zbog promjenjivog raspoloženja u toj dobi. Jedne večeri, ista skupina učenika je nakon nastave, oko 22 sata, nakon odbojkaškog treninga privatnog kluba, fotografirala svoju prijateljicu iz razreda mobilnim telefonom dok se presvlačila, kroz prozor svlačionice koji se nalazi na visini od 3 metra, iz dvorišta škole. Sliku su prosljedili drugima. Nakon više od mjesec dana slika je i dalje prosljeđivana učenicima/ama u školi i izvan škole. Prijateljice su uočile da se djevojčica počela manje s njima družiti, da je često sama na odmoru, njezini odgovori na predavanjima su bili lošiji nego inače, zaboravljala je uraditi domaći zadatak, nije izlazila s njima. Neki/e učenici/e prijavili su ravnatelju škole da su se na društvenim mrežama pojavile te fotografije.

Kada pročitaju situaciju, sudionici/ce u svojim skupinama odgovaraju na postavljena pitanja:

1. U kojim sve momentima se ovaj lanac nasilja mogao prekinuti? Što mislite, zbog čega se to nije dogodilo?
2. Što bi uradio/la da si na mjestu djevojčice kojoj se ovo događa? Zbog čega?
3. Što bi ti uradio/la da si vidio ove komentare na *Facebooku*? Zbog čega?
4. Kako bi postupila da si ti u ulozi prijateljice koja zna što se događa? Zbog čega?
5. Na koji način se nasilje moglo zaustaviti/prekinuti?
6. Navedite što je i tko trebao učiniti.

Aktivnost 3:

Razmjena mišljenja i rasprava na razini cijele skupine (15 minuta)

Kada završe rad u skupinama, odgovori se predstavljaju ostalim sudionicima/ama. Razvija se rasprava u plenumu. Ukoliko se pokrenu neka nova pitanja, osim navedenih, trebalo bi u „velikoj skupini“ o njima također razgovarati. Ukoliko se pojave različita mišljenja tijekom razgovora, treba raspravljati o njima.

LITERATURA

1. Zakon o osnovama sustava obrazovanja i odgoja, „Sl. glasnik RS“, broj: 129/2021
2. Kuzmanović, D., Lajović, B., Grujić, S. i Medenica G.: „Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje“, Beograd: Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja i Pedagoško društvo Srbije, 2016.
3. Kuzmanović, D., Zlatarović, V., Anđelković, N., Žunić-Cicvari, J.: „Deca u digitalnom dobu - Vodič za bezbedno i konstruktivno korišćenje digitalne tehnologije i interneta“, Grafos, Užice, 2019.
4. Popadić, D. i Kuzmanović, D.: „Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji“, Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Beogradu, 2013.
5. Nacionalna platforma za prevenciju nasilja „Čuvam te“
6. Posebni protokol za zaštitu djece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-odgojnim ustanovama, Ministarstvo prosvjete Republike Srbije, Beograd, 2007.

https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf

<https://www.unicef.org/serbia/media/5771/file/Digitalno%20nasilje.pdf>

https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf

<https://www.unicef.org/serbia/media/5771/file/Digitalno%20nasilje.pdf>

<https://cuvamte.gov.rs/>

https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf